

FAME

Forensic Assessment Modules for Experts

ԴԱՏԱՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄՈԴՈՒԼԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

ԾՐԱԳՐԻ ԱՆՁՆԱԳԻՐ

Հոգեբանների և իրավաբանների համար

Harmony Academy • 2026

«FAME-ը չի սովորեցնում ավելի համոզիչ խոսել: Այն սովորեցնում է ավելի
հիմնավորված աշխատել»:

Արմինե Դավթյան, Ժրագրի հեղինակ

1. Ծրագրի գաղափարը

FAME-ը հոգեբանների և իրավաբանների համար նախատեսված միջմասնագիտական կրթական համակարգ է, որը միավորում է հոգեբանական գնահատման, դատավարական տրամաբանության, ապացուցողական մտածողության, մասնագիտական էթիկայի և փորձագիտական հաղորդակցության առանցքները:

Ծրագրի հիմքում մեկ պարզ սկզբունք է. դատական և իրավական նշանակություն ունեցող գործերում մասնագետի անձնական կարծիքը, ինտուիցիան կամ համակրանքը չեն կարող փոխարինել ստուգելի տվյալին, մասնագիտական սահմանին և հիմնավորված եզրահանգմանը:

Հոգեբանի համար

Ինչպես կառուցել գնահատումը, ընտրել մեթոդները, տարբերել փաստը մեկնաբանությունից, սահմանափակել գերեզրահանգումը և կազմել պաշտպանելի մասնագիտական եզրակացություն:

Իրավաբանի համար

Ինչպես աշխատել փորձագիտական նյութի հետ, տեսնել դրա ուժեղ և թույլ հիմքերը, ձևակերպել նպատակային հարցեր և արդյունավետ օգտագործել մասնագիտական տվյալները դատավարական աշխատանքում:

«Ես սա ասում եմ, որովհետև համոզված եմ, թե որովհետև ունեմ բավարար մասնագիտական հիմք ասելու»:

FAME-ի հիմնական նպատակը

- մասնագետին տալ ոչ միայն գիտելիք, այլ աշխատանքի հստակ տրամաբանություն,
- կրճատել սուբյեկտիվ մեկնաբանության և հաստատման կողմնակալության ազդեցությունը,
- զարգացնել իրավական և հոգեբանական լեզուների միջև աշխատանքային կամուրջ,
- սովորեցնել ձևակերպել այնպիսի եզրակացություններ և հարցեր, որոնք դիմանում են մասնագիտական քննությանը:

2. Ծրագիրը՝ մեկ հայացքով

5 ամիս միասնական ծրագիր	2 2 5 ժամ ակադեմիական ծավալ	2 ուղղություն հոգեբաններ + իրավաբաններ
Առցանց Google Meet + Classroom	Քեյսերով գործնական ուսուցում	Սուպերվիզիա ամսական աշխատանք

Ամսական կառուցվածքը համադրում է թեմատիկ դասերը, գործնական վերլուծությունները և մասնագիտական քննարկումները: Հոգեբանների համար նախատեսվում է խմբային սուպերվիզիա, իրավաբանների համար՝ գործերի և փորձագիտական նյութերի կառուցվածքային քննարկում:

Վկայականներ

- 2-ամսյա միջանկյալ փուլ՝ «Միջմասնագիտական հիմունքներ»:
- 5-ամսյա ավարտական փուլ՝ պորտֆոլիո + քննություն:

Կարևոր. FAME-ի ավարտական փաստաթուղթը հաստատում է ոչ ֆորմալ կրթական ծրագրի ավարտը: Այն ինքնին չի հանդիսանում պետական լիցենզիա, դատական փորձագետի կարգավիճակ կամ օրենքով սահմանված մասնագիտական լիազորություն:

3. Ո՞ւմ համար է FAME-ը

FAME-ը հատկապես նպատակահարմար է այն մասնագետների համար, որոնք ուզում են արդեն ունեցած կրթությունն ու փորձը դարձնել ավելի համակարգված, արագ կիրառելի և պաշտպանելի:

Հոգեբաններ

Գործնական հոգեբաններ, կլինիկական և զարգացման հոգեբաններ, նեյրոհոգեբաններ, ընտանեկան գործերով աշխատող մասնագետներ, մասնագիտական եզրակացություններ կազմող կամ իրավական համատեքստի հետ առնչվող հոգեբաններ:

Իրավաբաններ

Փաստաբաններ, իրավաբաններ, ընտանեկան և քաղաքացիական գործերով զբաղվող մասնագետներ, ինչպես նաև նրանք, ովքեր աշխատում են փորձագիտական եզրակացությունների, մասնագիտական կարծիքների և հատուկ գիտելիք պահանջող հարցերի հետ:

Եթե դուք ասում եք՝ «ես սովորելու շատ ժամանակ չունեմ»

FAME-ի պատասխանը՝ դուք պարտադիր չեք ուզում «ավելի շատ սովորել»: Հաճախ ուզում եք ավելի արագ կողմնորոշվել, քիչ սխալվել, ճիշտ հարց տալ և վստահ իմանալ հաջորդ քայլը: Ծրագիրը հենց այդ աշխատանքի կառուցվածքն է տալիս:

FAME-ը նրանց համար է, ովքեր չեն ուզում պարզապես ավելի շատ նյութ ունենալ: Ուզում են ավելի հեշտ և ավելի ճշգրիտ աշխատել:

4. FAME-ի 7 աշխատանքային սկզբունք

1	Փաստը՝ առանձին, մեկնաբանությունը՝ առանձին Դիտարկված կամ փաստագրված տվյալը չի նույնացվում դրա բացատրության հետ:
2	Այլընտրանքային վարկած Յուրաքանչյուր կարևոր բացատրության կողքին դիտարկվում են մրցակցող հնարավոր բացատրությունները:
3	Բազմադրյուր տվյալ Մեկ թեստը, մեկ արտահայտությունը կամ մեկ հարցազրույցը չեն դառնում ամբողջ գործի պատկերը:
4	Մեթոդի նպատակահարմարություն Մեթոդն ընտրվում է հարցից, ոչ թե մասնագետի սովորությունից կամ նախասիրությունից:
5	Դերի սահման Հոգեբանը չի դառնում դատավոր, իսկ իրավաբանը՝ հոգեբան: Յուրաքանչյուրը ուժեղ է իր դերում:
6	Հիմնավորված լեզու Եզրահանգման ուժը պետք է համապատասխանի տվյալների ուժին:
7	Պաշտպանելի գործընթաց Մասնագետը կարող է բացատրել ոչ միայն ինչ է եզրակացրել, այլ ինչպես է հասել դրան:

5. Ուսումնական մոդուլների քարտեզ

Մոդուլ 1	Միջմասնագիտական հիմունքներ փորձագետ և մասնագետ • իրավասություն • փորձաքննության նշանակման տրամաբանություն • կողմերի իրավունքներ • հարցերի կառուցում • մասնագիտական սահմաններ
Մոդուլ 2	Հոգեբանական գնահատման հիմքեր գնահատման պլան • հարցազրույց • դիտարկում • թեստային և ոչ թեստային տվյալ • վավիդություն • հուսալիություն • մեթոդի ընտրության չափանիշներ
Մոդուլ 3	Եզրակացության կառուցում փաստ և մեկնաբանություն • հետազոտական մաս • պատճառաբանված պատասխան • սահմանափակումներ • լեզվի ճշգրտություն • causal overclaim-ի կանխարգելում
Մոդուլ 4	Կողմնակալությունների վերահսկում հաստատման կողմնակալություն • ընտրովի տվյալահավաք • գերամեկնաբանություն • մրցակցող վարկածներ • ինքնաստուգման գործիքներ
Մոդուլ 5	Գործնական փորձագիտական աշխատանք իրական և մոդելավորված քեյսեր • համալիր/հանձնաժողովային մոտեցումներ • լրացուցիչ/կրկնակի փորձաքննություն • mock court • դեպքի պաշտպանություն
Մոդուլ 6	Մասնագիտական պորտֆոլիո աշխատանքային ձևաթղթեր • հարցերի կառուցման քարտեր • գնահատման սխեմաներ • եզրակացության ձևանմուշներ • եզրափակիչ ներկայացում

6. Երկու մասնագետ՝ մեկ պատասխանատու գործի շուրջ

Դատական կամ իրավական նշանակություն ունեցող գործերում հոգեբանը և իրավաբանը կարող են տարբեր մասնագիտական խնդիրներ ունենալ, բայց նրանց աշխատանքի որակը հաճախ փոխկապակցված է: FAME-ը չի խառնում դերերը. այն սովորեցնում է աշխատել նույն գործի շուրջ՝ տարբեր, բայց փոխլրացնող դիրքերից:

Հոգեբանը հարցնում է

Ի՞նչ տվյալ ունեմ: Ինչպե՞ս եմ ստացել: Կա՞նք այլ բացատրություն: Ի՞նչ սահմանում կարող եմ անել այս տվյալներով: Ի՞նչը դեռ պետք է ստուգել:

Իրավաբանը հարցնում է

Ի՞նչ հարցի է պատասխանում եզրակացությունը: Ինչո՞վ է հիմնավորված: Որո՞նք են կիրառված մեթոդները: Որտե՞ղ են սահմանափակումները: Ի՞նչ լրացուցիչ հարց է պետք տալ:

Օրինակ

Եզրակացության մեջ գրված է. «Երեխան ավելի կապված է մեկ ծնողի հետ»:

- Հոգեբանը պետք է ցույց տա՝ ինչ դիտարկումներից, հարցազրույցներից և մեթոդներից է ձևավորվել այդ եզրահանգումը:
- Իրավաբանը պետք է կարողանա տեսնել՝ եզրահանգումը համապատասխանում է արդյոք առաջադրված հարցին, որքանով է այն հիմնավորված և արդյոք մեկ տվյալը գերազնադատված չէ:

FAME-ի նպատակը հոգեբանին իրավաբան դարձնելը չէ, իրավաբանին՝ հոգեբան: Նպատակը՝ երկուսին էլ ուժեղացնել սեփական դերում:

7. Անձնական կարծիքից՝ մասնագիտական դիրք

Մասնագետը մարդ է. նա կարող է համակրել, չհամակրել, հուզվել, զայրանալ կամ շատ արագ համոզվել, թե «արդեն հասկացավ» գործը: FAME-ում սա դիտարկվում է ոչ թե որպես թերություն, այլ որպես վերահսկման ենթակա մասնագիտական ռիսկ:

Օրինակ 1. Հոգեբան

Ծնողը խոսում է համոզիչ, հուզված է և պատմում է ծանր փորձառության մասին: Մարդկայնորեն կարելի է հավատալ կամ ցավակցել: Բայց եզրակացության մեջ հայտնվում է միայն այն, ինչ հաստատվում է գնահատման ընթացակարգով և համադրված տվյալներով:

Օրինակ 2. իրավաբան

Իրավաբանը կարող է անձամբ չընդունել վստահորդի որոշ վարք: Սակայն մասնագիտական աշխատանքում նա առաջնորդվում է օրինական շահերով, փաստերով, ընթացակարգով և իրավական սահմաններով, ոչ թե անձնական հավանությամբ կամ անհավանությամբ:

Մասնագիտական հասունությունը սկսվում է այն պահին, երբ «ես կարծում եմ»-ը կարողանում ենք տարբերել «ես ունեմ բավարար հիմք ասելու»-ից:

8. Ինչ է մասնակիցը տանում իր հետ

- փորձագիտական հարցերի կառուցման ալգորիթմներ
- գնահատման պլանի ձևաթղթեր
- մեթոդների ընտրության չափանիշների քարտ
- փաստ/մեկնաբանություն/վարկած տարբերակման գործիք
- կողմնակալությունների ինքնաստուգման checklist
- եզրակացության կառուցվածքային ձևանմուշ
- իրավաբանի համար փորձագիտական եզրակացության ընթերցման քարտ
- լրացուցիչ և կրկնակի փորձաքննության հարցերի կառուցման օրինակներ
- քեյսի պաշտպանության և mock court-ի փորձ
- անձնական «փորձագիտական պորտֆոլիո»

Արդյունքը մեկ նախադասությամբ

Գիտեմ ոչ միայն ինչ անել, այլ նաև՝ ինչու եմ դա անում, ինչով եմ հիմնավորում և որտեղ է իմ մասնագիտական սահմանը:

9. Ուսուցման և գնահատման ձևերը

- կարճ տեսական բլոկներ՝ կիրառական խնդրի շուրջ,
- իրական և մոդելավորված քեյսերի վերլուծություն,
- սխալ և հաջող ձևակերպումների համեմատություն,
- աշխատանքային տետրեր՝ հոգեբանների և իրավաբանների համար առանձին,
- սուպերվիզիա / գործերի քննարկում,
- միջանկյալ առաջադրանքներ և ինքնաստուգում,
- mock court և մասնագիտական հարցուպատասխան,
- ավարտական պորտֆոլիո և քննություն:

Ինչ է գնահատվում

Ոչ միայն գիտելիքը

Տերմինների հիշողությունը ինքնանպատակ չէ:
Գնահատվում է՝ ինչպես է մասնակիցը աշխատում
տվյալների, հակասությունների և
մասնագիտական սահմանների հետ:

Այլ նաև մտածողությունը

Կարո՞ղ է տարբերել փաստը ենթադրությունից,
տեսնել այլ վարկած, ընտրել նպատակահարմար
մեթոդ կամ ձևակերպել իրավականորեն և
հոգեբանորեն ճշգրիտ հարց:

10. Էթիկա, իրավունք և պատասխանատվություն

FAME-ի մեթոդաբանությունը կառուցվում է մասնագիտական անկախության, ճշգրտության, անաչառության, իրավասության սահմանների պահպանման և տվյալների համարժեք մեկնաբանման սկզբունքների շուրջ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը փորձագետի եզրակացությունը դիտարկում է որպես հատուկ գիտելիքի կիրառմամբ ստացված գրավոր փաստաթուղթ և պահանջում է, որ այն ներառի փորձագետի տվյալները, կիրառված մեթոդների մասին տեղեկություն, հետազոտությունների նկարագրություն և առաջադրված հարցերի հիմնավորված պատասխաններ:

Միջազգային մասնագիտական ուղեցույցները նույնպես շեշտադրում են ճշգրտությունը, անաչառությունը, կողմնակալության նվազեցումը, մրցակցող վարկածների դիտարկումը և իրավական հարցի հետ գնահատման համապատասխանությունը:

FAME-ի էթիկական բանաձևը

Ասել այնքան, որքան տվյալը թույլ է տալիս. ոչ պակաս, ոչ ավել:

11. Հաճախ տրվող հարցեր

FAME-ը դատական փորձագետի պետական կարգավիճակ է տալիս:

Ոչ: FAME-ը ոչ ֆորմալ կրթական ծրագիր է: Ավարտական փաստաթուղթը հավաստում է ծրագրի ավարտը, բայց ինքնին չի փոխարինում օրենսդրությամբ նախատեսված լիցենզավորմանը, որակավորմանը կամ այլ իրավական պահանջներին:

Եթե ես արդեն փորձառու հոգեբան կամ իրավաբան եմ, ի՞նչ նոր բան կստանամ:

Հիմնական արժեքը նյութի քանակը չէ, այլ կառուցվածքը՝ ավելի արագ կողմնորոշվել, ճիշտ հարց տալ, տեսնել սահմանափակումները և կարողանալ պաշտպանել մասնագիտական քայլը:

Իրավաբանը հոգեբանական թեստեր կիրառելու՞ է:

Ոչ: Իրավաբանը սովորում է աշխատել փորձագիտական նյութի հետ, հարցադրումներ ձևակերպել և գնահատել եզրակացության կառուցվածքն ու հիմնավորվածությունը՝ առանց հոգեբանի դեր վերցնելու:

Հոգեբանը իրավական խորհրդատվություն՞ն է տալու:

Ոչ: Հոգեբանը սովորում է տեսնել իր աշխատանքի իրավական համատեքստը և պահպանել մասնագիտական սահմանը, ոչ թե փոխարինել իրավաբանին:

Ծրագրում իրական դեպքեր քննարկվո՞ւմ են:

Այո՝ ուսուցողական նպատակով, անհրաժեշտ անանունացմամբ և գաղտնիության պահպանմամբ: Օգտագործվում են նաև մոդելավորված քեյսեր:

Եթե տեսություն չեմ սիրում, ծրագիրը դժվար չի՞ լինի:

Ծրագիրը կառուցված է կիրառական ձևով. տեսությունը ծառայում է կոնկրետ մասնագիտական խնդրի լուծմանը: Քեյսը, հարցը և որոշումը միշտ կենտրոնում են:

Կարո՞ղ է մեկ թեստը որոշել վերջնական եզրակացությունը:

FAME-ի տրամաբանությամբ՝ ոչ: Կարևոր եզրահանգումները կառուցվում են բազմադրյուր տվյալների, մեթոդների նպատակահարմարության և մրցակցող բացատրությունների ստուգման վրա:

Ինչո՞ւ հոգեբաններն ու իրավաբանները սովորում են նույն ծրագրում:

Որովհետև նույն գործի շուրջ նրանք աշխատում են տարբեր դերերով: Ընդհանուր մասնագիտական լեզուն

նվազեցնում է սխալ հարցադրումները և թյուր մեկնաբանությունները:

HARMONY ACADEMY

12. Ծրագրի հեղինակային հիմքը

FAME-ը մշակվել է Արմինե Դավթյանի կողմից՝ հոգեբանական, նեյրոհոգեբանական և դատահոգեբանական փորձագիտական պատրաստվածության համադրմամբ: Ծրագրի կրթական տրամաբանության մեջ ներառված են նաև հեղինակային «Երեք ուժերի» հայեցակարգի սկզբունքներ՝ որպես մարդու վարքի բազմամակարդակ դիտարկման լրացուցիչ շրջանակ, սակայն փորձագիտական եզրահանգումները կառուցվում են տվյալների, կիրառելի գիտական մեթոդաբանության և իրավական հարցի սահմաններում:

FAME-ը Harmony Academy-ի կրթական ուղղություններից է և նախատեսված է մասնագիտական վերապատրաստման, միջմասնագիտական հաղորդակցության և կիրառական փորձագիտական մտածողության զարգացման համար:

Ծրագրի աշխատանքային բանաձևը

**Հստակ հարց → նպատակահարմար մեթոդ → բազմադրյուր տվյալ →
այլընտրանքային վարկած → սահմանված եզրահանգում → պաշտպանելի
մասնագիտական լեզու:**

13. Հիմնական իրավական և գիտամեթոդական աղբյուրներ

- Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք, մասնավորապես՝ փորձագետի եզրակացությանը և փորձաքննությանը վերաբերող դրույթներ (ARLIS, գործող խմբագրություն):
- ՀՀ վճռաբեկ դատարանի պրակտիկա՝ փորձագետի եզրակացության հիմնավորվածության, կիրառված մեթոդների, թույլատրելիության և արժանահավատության գնահատման վերաբերյալ:
- American Psychological Association. (2013). Specialty Guidelines for Forensic Psychology. American Psychologist, 68(1), 7–19. <https://doi.org/10.1037/a0029889>
- European Federation of Psychologists' Associations (EFPA). (2025). Meta-Code of Ethics.
- American Educational Research Association, American Psychological Association, & National Council on Measurement in Education. (2014). Standards for Educational and Psychological Testing.
- Melton, G. B., Petrila, J., Poythress, N. G., Slobogin, C., Lyons, P. M., & Otto, R. K. (2017). Psychological Evaluations for the Courts (4th ed.). Guilford Press.
- Heilbrun, K., Grisso, T., & Goldstein, A. M. (2009). Foundations of Forensic Mental Health Assessment. Oxford University Press.
- Zapf, P. A., Kukucka, J., Kassin, S. M., & Dror, I. E. (2018). Cognitive bias in forensic mental health assessment: Evaluator beliefs about its nature and scope. Psychology, Public Policy, and Law, 24(1), 1–10.
- Escolà-Gascón, Á., Dagnall, N., & Drinkwater, K. (2023). Bias analysis in forensic and non-forensic psychiatric assessments. International Journal of Law and Psychiatry, 88, 101891. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2023.101891>
- Goldenson, J., & Gutheil, T. (2023). Forensic Mental Health Evaluators' Unprocessed Emotions as an Often-Overlooked Form of Bias. Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law.
- Fanniff, A. M., York, T., & Gutierrez, R. (2023). Developing consensus for culturally informed forensic mental health assessment: Experts' opinions on best practices. Law and Human Behavior, 47(3), 385–402.
- Svensson, O., et al. (2024). Experts' decision-making processes in Swedish forensic psychiatric investigations: A case vignette study. International Journal of Law and Psychiatry, 92, 101947.

Նշում. իրավական կարգավորումները կարող են փոփոխվել: Դասընթացի ընթացքում կիրառվում են տվյալ պահին գործող իրավական ակտերը և արդիական մասնագիտական ուղեցույցները:

FAME

Հոգեբանական ճշգրտություն × իրավական տրամաբանություն × մասնագիտական պատասխանատվություն

Harmony Academy